

HALK DİLİYLE YAZILMIŞ BİR MERSİYE ÖRNEĞİ: DÂSTÂN-I İBRÂHÎM

Doç. Dr. Mehmet Emin BARS*

Öz: Türkler köklü bir tarihî geleneğe sahip, geniş bir coğrafyada yaşayan milletlerden biridir. Bu uzun zaman ve geniş mekân içerisinde sayısız edebî ürün meydana getirmiştir. Bu ürünlerin küçük bir bölümü günümüze kadar gelebilmiştir. Geri kalanı ya unutulmuş ya da çeşitli eserlerde bulunmayı beklemektedir. Sözlü ve yazılı biçimde günümüze kadar ulaşan bu ürünlerin özellikle büyük hacimli olanları üzerinde çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Bir şiir parçası, küçük bir efsane, bilinmeyen bir âşık adı gibi herhangi bir eserin içerisinde bulunan bu ürünler üzerinde çok fazla durulmamaktadır. Çoğu zaman bu ürünlerin varlığından haberdar dahi olunamamaktadır. Hz. Muhammed'in küçük yaşta ölen oğlu İbrahim için söylenen şiir de bunlardan biridir. Bu çalışma, sade bir Türkçe ve klasik edebiyatın nazım şekil ve türüyle yazılan bu mersiyeyi tanıtmak ve yayımlamak amacıyla hazırlanmıştır. Türk kültürü, üzerinde bugüne kadar pek durulmayan bu tür ürünlerin yayımlanmasıyla daha da zenginleşecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, mersiye, Hz. Muhammed, İbrahim, ölüm.

AN EXAMPLE OF ELEGY WRITTEN IN FOLK LANGUAGE: DASTAN-I ABRAHAM

Abstract: Turks are one of the nations that have a long historical tradition and live in a wide geography. Turks have produced numerous literary works in this long time and wide space. A small portion of these products have survived to the present day. The rest is either forgotten or expected to appear in various works. It is seen that these products, which have reached to the present day verbally and in written form, are concentrated on especially the big ones. A piece of poetry, a little legend, an unknown lover name, such as the products in any work is not much emphasis. Most of the time, they are not even aware of the existence of these products. Abraham was the son of Hz. Muhammad. Abraham died at an early age. Poetry was sung for his death. The aim of this study is to publish a poem on the death of Abraham. Turkish culture will be enriched by the publication of such products, which have not been emphasized so far.

Key Words: Turkish, elegy, Hz. Muhammad, Abraham, death.

1. Giriş

Türk kültürünün en önemli kaynaklarından birisi, kütüphanelerin tozlu raflarında yer alıp bir kısmı hâlâ araştırmacılar tarafından keşfedilmeyi bekle-

ORCID ID : 0000-0001-6972-6860

DOI : <https://doi.org/10.31126/akrajournal.662585>

Geliş tarihi : 20 Aralık 2019 / Kabul tarihi: 30 Ocak 2020

*Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

yen el yazması eserlerdir. Bu eserlerin hacimli olanlarının büyük bir bölümü çeşitli bilimsel çalışmalara (tez, bilimsel kitap vs.) konu olurken özellikle birkaç varaktan meydana gelenleri göz ardı edilmiştir. Bunda birçok farklı konudan oluşan ve bazen birçok farklı yazar tarafından farklı zamanlarda kaleme alınan bir el yazma eser içinde bu kısa ürünlerin farkına varıl(a)maması, bu ürünlerin farklı isimler altında anılması, bilimsel bir çalışmaya konu edilecek hacimde olmaması gibi nedenlerin etkili olduğu düşünülebilir. Çoğu defa bu kısa hacimli ürünler başka büyük isimler etrafında toplanmış, özel bir incelemeye tabi tutulmadan fark edilemez duruma gelmiştir. Çalışmamıza konu edilen Hz. Muhammed'in (sav.) oğlu İbrahim'in ölümünü anlatan şiir de bunlardan biridir.

Kaynaklarda bu şiir ya peygamber olan Hz. İbrahim veya büyük mutasavvıflardan İbrahim bin Edhem'in adına kayıtlı görülmektedir. Bu durum her eserde birkaç varak tutan bu şiirlerin farkına varılamamasının önemli nedenlerinden biridir. Tarafımızdan daha önce Hz. İbrahim ile ilgili yapılan bir çalışmada, bu şiirler tespit edilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı şimdiye kadar adına rastlanmayan Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim hakkında 140 beyte yaklaşan ve onun ölümünü anlatan şiirin neşrini yapmaktır. Bu bakımdan önce mersiye türü ve ağıt ile ilişkisi üzerinde durulmuş, nüshalar hakkında bilgi verilmiş, konusuna değinilerek mersiye metni günümüz alfabesine aktarılmıştır. Unutulmamalıdır ki kütüphanelerimizde yüzlerce varaklık yazma eserlerin yanında bazen bir bazen üç-beş varaklık edebî ürünlerimiz de yer almakta ve bu ürünler gün yüzüne çıkmayı beklemektedir.

2. Mersiye Nedir? Mersiye-Ağıt İlişkisi

Ölen kimselerin, kaybedilen varlık veya değerlerin ardından duyulan acılar ilk dönemlerden beri var olagelmıştır. İnsanoğlu sevdiğini kaybedince doğal olarak üzülür. Bu üzüntü kaybedilenle ilgili tüm sanat dallarında zengin ürünlerin meydana gelmesini sağlamıştır. İslamiyet öncesi Türk kültüründe "sagu", halk edebiyatında "ağıt", klasik edebiyatta "mersiye" olarak adlandırılan bu ürünler, tür başlığı altında ele alınmıştır. Kaynaklar, ilk şiir türünün ağıt olduğunu ve türün ilk örneğinin de Kabil'in Habil'i öldürmesi üzerine Hz. Âdem tarafından söylendiğini kaydeder.¹ Anlatıcılarının çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bu ürünler, eski dönemlerde saçlarını kesme/yolma, yüzünü gözünü paralama, yakasını yırtma gibi çeşitli davranışlarla birlikte söylenmiştir

1. Hz. Adem'in oğlu Kabil'in Habil'i öldürmesi üzerine söylediği birkaç beyitlik mersiye-nin sadeleştirilerek tercümesi şu şekildedir: "Yörelere ve orada yaşayanlar çok hoyratlaştı. Her şeyin rengi ve tadı farklılaştı; güzel yüzlerin gülümseyişi azaldı. Zulme uğrayarak mezara konulmuş oğlum Hâbil'e yazık." (Zavotçu, 1999: 170).

Hemen her toplumun en önemli ayinlerinden birini matem ayinleri oluşturmuştur. Eski Türk geleneklerinde de “yuğ” denilen ölüm merasimlerinin önemli bir yeri vardı. Bu matem ayinlerinde, şiir ve şairler etkin roller üstlenmiştir. Köprülü’nün ifadesiyle “İlk zamanlarda ruhani bir mahiyeti haiz olan şair-bakıcı, ölünün gömülmesi için münasip zamanı seçip kopuzu ile çaldığı esrarlı birtakım nağmelerin tesiri ile onun ruhunu istirahatete eriştiriyor, tanzim ettiği güfte ve bestelerle matem merasimini canlandırıyor. Şairin sırf bu ruhani vazife ifa ettiği zamanlar geçince, matem ayinlerinde, ölünün sevgili hatırasını yaşatacak şiirler meydana gelmeye başladı: Onun cenkleri, kahramanlıkları heyecanlı bir eda ile terennüm ediliyor, menkıbeleri kopuzun beraberliğinde üzüntülü; heyecanlı bir topluluğa karşı inşad olunuyordu.” (2004: 103). Miladi V. asırda Hun İmparatoru Atilla’nın ölüm merasiminde şairler çeşitli şiirler okumuşlardır (Köprülü, 2004: 153). Sagu adı verilen ölen hükümdarlar veya kahramanlar hakkında söylenen bu matem şiirleri birer ağıttır. Orhun Abideleri, Divanü Lügati’t-Türk ve Dede Korkut Kitabı’nda ağıt örneklerine rastlanmaktadır. Alp Er Tunga sagusu, Türk edebiyatının ilk ağıt örneği olarak kabul edilmektedir.

Türklerde İslamiyet öncesinde hükümdar/kahramanların ölümü üzerine okunan sagular İslamiyet’in kabulünden sonra iki farklı kültürde, farklı biçim ve içeriklerle yazılıp okunmuştur. İslamiyet öncesinin yuğ törenlerinin en önemli ürünü sagu geleneği, klasik edebiyatta bu edebiyatın şekil ve türleriyle, Arapça-Farsça kelime ve kurallarının baskın olduğu, divan şiiri estetiğinin hakim olduğu, aruz vezniyle yazılan “mersiye”; halk şiirinde sade dil, hece ölçüsü, halk şiiri biçim ve türlerinde irticalen söylenen “ağıt” adı altında yoluna devam etmiştir. Klasik şiir türlerinden mersiyelerde ölen kişinin ardından duyulan acı ve üzüntüler dile getirilir. Ağlamayla beraber ölen kişi çeşitli nitelikleriyle övülür, yokluğunun acısı dile getirilir. Ölenin övgüsü yapılırken dünyanın geçiciliği, vefasızlığı konusunda da hikmetli tavsiyelerde bulunulur. Saltanatın babadan oğula geçmesiyle bazı mersiyelerin tebrikleri de içerdikleri görülmüştür. Bu tür mersiyelerde hayatını kaybeden hükümdarın acısının yanı sıra yeni hükümdardan duyulan sevinç bir arada anlatılmıştır. Tarih sahnesinden çekilen birçok kişinin tüm yaptıkları unutulmuş, ancak adları onlar adına söylenen kısa veya uzun mersiyelerle yaşamaktadır. Zaman zaman buldukları zor koşulları düşünerek kendileri ile ilgili mersiye yazarlar veya hayattayken şairlere kendileri hakkında mersiye sipariş edenlere de rastlanmıştır. Yıkılan harap edilen şehirler, hayvanlar bu mersiyelerden nasibini almıştır.

Mersiyelerin kendisine has bir yapısı vardır. Genellikle dünyanın aldattıcılığı, adaletsizlik, hayatın mahiyeti gibi felsefi konuları anlatan bölümle başlar. Daha sonra ölen kimse için duyulan üzüntü ve ölenin iyilikleri, meziyet-

leri anlatılır. Şair ferdî duygularını anlatırken dış dünyadan yararlanır (Pala, 1995: 369). Ele aldığı kişileri abartılı biçimde anlatan mersiyeler bu özelliğiyle methiyelere benzer.

Mersiyelerin toplum içerisinde önemli işlevleri vardır. Ölen kişinin anısını yaşatmak, dünyanın geçiciliğini vurgulayıp kadere rıza göstermek, ölenin yakınlarına sabır ve metaneti tavsiye etmek (İsen, 2004: 218) gibi özellikler ölüm karşısındaki toparlanmayı, ölümü kabul etmeyi sağlayarak yaşamın sürmesine yardımcı olur. İslam tarihinde Ali, Hüseyin ve Kerbela hadisesiyle ilgili mersiyeler özellikle Alevî-Bektaşî şiirinde belirgin biçimde öne çıkmıştır. Türk kültüründe ise Osmanlı sultanı Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa için söylenen mersiyeler önemli bir yer tutmaktadır.

Halk edebiyatında yas törenlerinde dinleyicileri ağlatmak amacıyla söylendiğinden dolayı “ağlama” anlamına gelen “ağıt” terimi kullanılmıştır. Sümerlerden Yunanlılara, Çinlilerden Romalılarına kadar Doğu ve Batı dünyasının çok sayıda milletinde yas tutma ve ölünün ardından ağıt yakma geleneğinin varlığı bilinmektedir (Uludağ, 1988: 470). Halk edebiyatı türlerinden ağıt, çoğu zaman klasik edebiyattaki mersiyenin karşılığı olarak kabul edilmiştir. Mersiyeler konu bakımından ağıtlarla benzerlik taşımasına rağmen yapı, mahiyet ve söylenişleri bakımından farklıdır. Ağıtlarda daha çok mani, koşma, türkü, destan nazım biçimleri kullanılır. Yedi, sekiz ve on bir heceli dörtlüklerle söylenen ağıtlar yüksek sesle, ağlayarak, hüznü bir ezgiyle belli bir törende icra edilir ve anonimdir. Mersiye ise aruz vezniyle ve daha çok klasik edebiyatın nazım biçimleri olan mesnevi, murabba, terki-i bend veya terci-i bend ile yazılmaktadır. Şenel mersiyenin ölen biri için duyulan üzüntüyü ele alırken ağıtın bunun yanında ölen kişinin iyilikleri, kahramanlıkları ve üstünlüklerini anlatması bakımından farklı olduğunu ifade eder (Şenel, 1988: 472). Ancak mersiyelerde üç ana konunun ön plana çıktığı görülür: ağlama, övgü ve sabır (Üstün, 2016: 4-10). Mersiyede ölen kişi için ağlama teşvik edilir, ölen kişi çeşitli vasıflarıyla övülür ve bu ayrılıktan dolayı sabır tavsiye edilir.

Ağıtlar ölüm şiirleri olarak bilinmektedir. Ancak ağıtlarda en fazla ölüm konusu işlenmesine rağmen acı veren her türlü olay işlenmiştir. Hastalık, evlenerek evden ayrılan genç kız, askere gitme, düşmanın ülkeye saldırısı, savaşa gitme, kaza, tabii afet, sevilen bir hayvanın ölümü, dünyanın faniliği, ömrün kısalığı, felekten şikâyet, ihanet gibi konuları işleyen şiirlerin tümü ağıt olarak kabul edilmektedir (Kaya, 1999: 244; Elçin, 2004: 290). Bundan dolayı Kaya, ağıtları: “Başta ölüm olmak üzere ayrılığın yahut üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya konulan lirik şiirler...” olarak tanımlar (Kaya, 1999: 244).

Ağıtların sözlü kültür ürünü olmaları, yazılı kültür ürünü olan mersiyelerden onları ayıran diğer bir nitelik olarak görülebilir. Sözlü kültür ürünlerinin her biri belli bir ezgi eşliğinde belli bir bağlamda icra esasına dayanmaktadır. Klasik edebiyatın ürünü olan mersiyeler daha çok yazılı olarak görülmekte ve sözlü gelenekten farklı bağlama sahiptir. Ağıt ile mersiye arasında yaratıcının niteliği bakımından da farklar görülmektedir. Ağıt, “ağıtçı, sığıtçı, yağcı” gibi adlarla anılan çoğu zaman kadınlar tarafından irticalen söylenmektedir. Bu bakımdan sanat endişesi görülmez. Yazılı kültürün ürünü olan mersiyeler ise aruz vezni ve klasik şiirin kendine has kurallarıyla üzerinde uzun zaman düşünülerek “mersiye-han” adı verilen şair tarafından yazılmakta/okunmaktadır. Ağıtçılar çoğu kez bu işi meslek edinmiş kişilerdir. Ürünleri yaratan/aktaran sanatçılar olarak ağıtçı ve mersiye-hânın niteliği iki türü birbirinden ayıran bir diğer özelliktir.

Ele alınan konular bakımından da iki tür arasında bazı farklar ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi ağıtlar her türlü üzüntü verici olay karşısında yakılırken, mersiyelerde bu konunun biraz daha daraldığı görülmektedir. Mersiyeler insanların ölümünün yanı sıra kaybedilen beldeler ve hayvanlar için de yazılmıştır. Bu bakımdan işlenen konu bakımından ağıtların daha geniş olduğu görülmektedir. Ayrıca ağıt ile müzik arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Müzik ağıtın en önemli niteliklerinden biridir. Ağıtlar uzun veya kırık hava adı verilen ezgilerle söylenir (Elçin, 2004: 291). Bu nitelik kendine has bir geleneğe sahip ağıtın belirleyici bir özelliğidir. Ağıtlarda edebî yapı ve ezgi bir bütünlük arz eder. Bu bütünlük ağıtçının vücut hareketleriyle de desteklenir. Mersiye şairi ise klasik geleneğin kendisine sunduğu imkânları kullanır ve mersiye üzerinde gelenekten pek ayrılmaz. Kolektif ruh ve maşeri vicdanı ortaya koyar (İsen, 2004: 219). Bu yönüyle Tanzimat sonrasında Abdülhak Hamid Tarhan’ın ünlü şiiri “Makber”den ayrılır. Bundan sonra Türk edebiyatında mersiye ve ağıt, “Makber” gibi ölümü felsefî açıdan sorgulayan bir yapı kazanmaya başlar.

Güzel, mersiyeyi “dinî-tasavvufî Türk edebiyatında, din ve tarikat ulularının ölümü üzerine yazılan kaside” (Güzel, 2006: 687) şeklinde tanımlar. İslam tarihinde Hz. Peygamber’in yanı sıra üç halife Ebubekir, Ömer ve Ali, Hz. Peygamber’in kızı Fatıma, halaları Safiye ve Atike ve bazı hanımları ile ilgili mersiyeler de söylenmiştir. Toprak, ölünün arkasından ağlamayı yasaklayan sözleri nedeniyle Hz. Peygamber’in ölümünden sonra hakkında yazılan mersiyelerin kısa ve sayı bakımından az olduğunu ifade eder (Toprak, 2004: 215). Örneğin Hassan b. Sabit’in 5 mersiyesinden en uzun olanı 44 beyittir. Ancak çalışmamızda yer alan ve Hz. Peygamber’in oğlu İbrahim hakkında söylenen mersiyenin, kullanılan 3 nüshada, birbirinden farklı 136 beyitten

oluşması, başka nüshalarının da varlığı ile bu sayının daha da artacağı düşünüldüğünde ne kadar önemli olduğu görülecektir.

Hız. Peygamber için 40 şair tarafından 78 tane mersiye yazılmıştır (Üstün, 2016: 133). Bu mersiyelerde kullanılan ifadelerin büyük çoğunluğu, onu en iyi anlatan kitap olması nedeniyle Kuran-ı Kerim'den alınmıştır. Her ölüm acıdır. Ölümden sonra üzülme de insanî bir davranıştır. Hadislerde (İbn Mace, Canaiz, 60; Müsned, I, 204'den akt. Uludağ, 1988: 471) Hız. Peygamber'in, oğlu İbrahim ölmek üzereyken ağladığı ifade edilir. Bunu garip karşılayan Abdurrahman b. Avf'a "Gözümüzden yaş akar, kalbimize hüzn çöker, ama dilimiz Allah'ın rızasına aykırı bir söz söylemez." demiştir. Dolayısıyla ölüm üzerine gözden yaş akması, kalpte hüzn oluşması insan tabiatının bir gereğidir.

3. İbrahim Mersiyesinin Nüshaları

Millî Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler bölümünde Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim ile ilgili bir mersiye'nin 6 nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshaların tarih ve yazarları belli değildir. Sadece birinin kütüphane künyesinde yazar olarak "Kırşehirli İsa" ismi geçmesine rağmen eserde böyle bir isme rastlanmamıştır. Aşağıda künye bilgileri verilen iki nüshada da bazı tarihlere rastlanmasına rağmen bu eserlerin farklı konuları içeren bölümlerden meydana gelmeleri, eserlerde farklı el yazılarının kullanımı bu tarihlerin yazıldığı dönemi mi yoksa sonradan mı eklendiği sorununu ortaya çıkarmaktadır. Tüm nüshalarda sade halk dilinin kullanıldığı görülmektedir. Hatta eski Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça kelimelere göre daha yoğun kullanımı, açık, anlaşılır bir konuşma dilinin varlığı onu bir halk eseri olarak kabul etmemizi sağlamaktadır. Mersiye, mesnevi nazım biçimi ve aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Eser adlarında İbrahim Edhem ve Hız. İbrahim adlarının geçmesi bu mersiye'nin Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim'e ait olabileceğini akla getirmemektedir. Aslında yazma eserlerde İbrahim adıyla anılan yapıtlarda üç İbrahim'in birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. İbrahim Edhem künyesiyle kayıtlı bir eser, Hız. İbrahim veya Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim ile ilgili olabilmektedir. Bu bakımdan aşağıda tarafımızdan tespit edilen Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim'in ölümünü konu edinen mersiye'nin günümüze kadar farkına varıl(a)mamıştır.

Nüshalar arasında yazım bakımından farklılıklar vardır. Bazı nüshalarda yer alan birtakım beyitlerin diğerlerinde olmadığı veya büyük oranda farklı biçimde olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar aynı metin üzerinde tüm nüshaların karşılaştırılarak kullanımını da güçleştirmiş, dipnotların yoğun biçimde kullanımı metni gölgede bırakmıştır. Bu bakımdan metin aktarımında üç nüsha ele alınmıştır. İçlerinde dil bakımından en eski olduğu düşünülen nü-

ha asıl nüsha kabul edilmiş, bu nüshaya daha yakın olduğu düşünülen iki nüshadan yararlanılmış ve nüshalar arasındaki farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir. Nüshalar arasındaki derin farklılıklar mersiye'nin sözlü gelenekle aktarımını düşündürmektedir. Sözlü gelenek herhangi bir ürünün olduğu gibi aktarımını engellemektedir. Sözlü gelenekte her ürün yeni ve orijinaldir. Hafıza, bir ürünün saklandığı ve aktarıldığı temel kaynaktır. Aynı icracı aynı ürünü hiçbir zaman olduğu gibi aktaramaz. Ancak yazılı kaynaklar bir ürünü aslına uygun biçimde aktarabilir. Başka bir nüshadan istinsah edilen bir nüshada bu derece büyük farklılıkların olması beklenmez. Bu mersiye'nin halkın hafızasında sözlü gelenek yoluyla aktarıldığı, dolayısıyla nüshaları arasında büyük farklılıkların meydana geldiği düşünülmektedir. İbrahim'in ölümünü anlatan mersiye'nin nüshaları şunlardır:

a. Eser Adı: Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Yazar Adı: -, Yer Numarası: 06 Mil Yz A 1881/1, DVD No: 97, Ölçüleri: 220x145-200x125 mm., Telif Tarihi: -, Müstensih: -, İstinsah Tarihi: -, İstinsah Yeri: -, Yaprak Sayısı: 1ba-15a, Satır Sayısı: 15, Kütüphane: Millî Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Yazı Türü: Harekeli Nesih, Kağıt Türü: Harf filigranlı, Dil: Türkçe, Genel Notlar: Miklebli, harap hâlde, kâğıt kaplı, mukavva bir cilt. Eser Osmanlı edebiyatıyla ilgilidir. Yaprakları rutubet lekeli. Satınalma; İbrahim Olgun; 1974. (Çalışmamızda A nüshası olarak kullanılmıştır).

b. Eser Adı: Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Yazar Adı: -, Yer Numarası: 06 Mil Yz A 1981, DVD No: 102, Ölçüleri: 200x135-140x88 mm., Telif Tarihi: -, Müstensih: -, İstinsah Tarihi: -, İstinsah Yeri: -, Yaprak Sayısı: 22, Satır Sayısı: 13, Kütüphane: Millî Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Yazı Türü: Nesih, Kağıt Türü: Suyolu filigranlı, Dil: Türkçe, Genel Notlar: Desenli kağıt kaplı, mukavva bir cilt. Eser Osmanlı edebiyatıyla ilgilidir. Cetvelleri kırmızı, yaprakları rutubet lekeli. Satınalma; Abdullah Öztemiz; 1973. (Çalışmamızda B nüshası olarak kullanılmıştır).

c. Eser Adı: Dâstân-ı Hazret-i İbrâhîm, Yazar Adı: -, Yer Numarası: 06 Hk 1752/1, DVD No: 1292, Ölçüleri: 210x155-130x105 mm., Telif Tarihi: -, Müstensih: -, İstinsah Tarihi: -, İstinsah Yeri: -, Yaprak Sayısı: 1b-5a, Satır Sayısı: değişik, Kütüphane: Millî Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, Yazı Türü: Harekeli Nesih, Kağıt Türü: Sarı cedid, Dil: Türkçe.² (Çalışmamızda C nüshası olarak kullanılmıştır).

2. Eserin sonunda 1335 tarihi yer almaktadır. Hicri 1335 tarihi Miladi 1916-1917; Rumi 1335 tarihi ise Miladi 1919 tarihine denk gelmektedir.

ç. Eser Adı: Destân-ı İbrâhîm, Yazar Adı: -, Yer Numarası: 06 Mil Yz A 9491/1, DVD No: 2041, Ölçüleri: 205x140-165x100 mm., Telif Tarihi: -, Müstensih: -, İstinsah Tarihi: -, İstinsah Yeri: -, Yaprak Sayısı: 4b-7b, Satır Sayısı: 15, Kütüphane: Millî Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Yazı Türü: Harekeli Nesih, Kağıt Türü: Abadî, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dil: Türkçe, Genel Notlar: Eserin sonu eksiktir. Sırtı siyah meşin, üzeri ebru kağıt kaplı mukavva cilt.

d. Eser Adı: Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Yazar Adı: -, Yer Numarası: 06 Mil Yz A 6823/7, DVD No: 424, Ölçüleri: 206x150 - 180x122 mm., Telif Tarihi: -, Müstensih: -, İstinsah Tarihi: -, İstinsah Yeri: -, Yaprak Sayısı: 25b-28a, Satır Sayısı: 16, Kütüphane: Millî Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Yazı Türü: Harekeli Nesih, Kağıt Türü: Abadî, Dil: Türkçe, Genel Notlar: Şemseli, köşebentli, yıpranmış desenli kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Eser, halk destanıdır. Şirazesı dağınık, söz başları kırmızıdır. Satın alma; Abdülmecid Güldü; 1992.

e. Eser Adı: Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Yazar Adı: Kırşehirli İsa,³ Yer Numarası: 06 Mil Yz A 9084/2, DVD No: 1791, Ölçüleri: 150x100-110x62, Telif Tarihi: -, Müstensih: -, İstinsah Tarihi: -, İstinsah Yeri: -, Yaprak Sayısı: 13b-23b, Satır Sayısı: 11, Kütüphane: Millî Kütüphane-Ankara, Koleksiyon: Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Yazı Türü: Harekeli Nesih, Kağıt Türü: Abadî, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Dil: Türkçe, Genel Notlar: Sırtı bez, kapakları düşmüş, çaharkuşe siyah meşin mıklepli mukavva yıpranmış cilt. Hz. Peygamberlerin oğlu Hz. İbrahim ile ilgili menkıbedir. 6-21 yapraklar arasında güvercin ilahisi, geyik ilahisi, mevlidden parça nakiller var.

Nüşhalarda dönemin özelliğine bağlı olarak kelime veya eklerin farklı yazımları görülmektedir. Örneğin A nüshasında “sabırluk, virür, eyledün, analarun, birdür...” şeklinde geçen kelimeler; B nüshasında “sabırlık, virir, eyledin, anaların, birdir...” şeklinde harekelenmiştir. Ayrıca nüshalarda bazı beyitlerin yerlerinin aynı olmadığı görülmüştür.⁴

3. Millî Kütüphane kataloğunda yazar ismi “Kırşehirli İsa” olarak geçmektedir. Ancak yazma eserin içinde bulunan bölüm başlarında ve sonlarında herhangi bir isim geçmemektedir. Eserin “Vasiyyet-i Molla Hüsrev Rahmetullahi Ta’âla ‘Aleyh” başlıklı bölümünde 212a sayfasında 1059 tarihi yer almaktadır. H. 1059 tarihi, Miladi 1649-1650 tarihine denk gelmektedir.

4. Nüşhalar arasındaki farklardan dolayı dipnotları daha fazla genişletmemek için bu unsurlar ayrıca belirtilmemiştir. Nüsha farkları dipnotların artmasına neden olmuş, bu durum şiirin takibini zorlaştırmıştır. Şiiri dipnotlara boğmamak endişesi bu nüshalardan daha farklı olan diğer üç nüshanın çalışmada kullanılmamasına sebep olmuştur. Diğer üç nüsha ilerde başka bir çalışmanın konusu olarak düşünülmektedir.

4. İbrahim Mersiyesinin Konusu

Mersiye ölümden duyulan acı ile başlamakta, ölümün insan hayatında bıraktığı boşluğu anlatmaktadır. Ölüm nice anayı çocuğundan, kardeşi kardeşten, eşi dosttan ayırmıştır. Bütün peygamberler ölüm şerbetini içmiş, bundan kaçmak imkânı da yoktur. Âlemin övüncü Muhammed (sav) de bu acıyı tüm çocuklarını kaybederek tatmıştır. Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim, Yusuf gibi güzel huylu, Davut gibi güzel seslidir. Hz. Peygamber, oğlu İbrahim'i çok sever.

İbrahim Kur'ân-ı Kerîm öğrenmek için okula gider, hocası da Osman'dır. İbrahim'in sevgisi resulün gönlünde yer edinince vefa çarkı onun başına işler açar. İbrahim on dört yaşına erişir. Bir gün Azrail, Hz. Peygamber'i ziyaret eder, Allah'ın emrini iletir. Bir gönülde iki sevgi olmaz, ya oğlu İbrahim'i ya da ümmetinden birini seçmelidir. Hz. Peygamber ümmetini seçer, masum oğlu İbrahim'i ümmeti için kurban olarak verir. Azrail, Hz. Peygamber'e oğlu İbrahim'i getirmesini, onun canını alma vaktinin geldiğini bildirir.

Hz. Peygamber, oğlunu getirmek için okula gider. İbrahim Kur'ân-ı Kerîm okumakta, göklerdeki melekler onu dinlemektedir. Bu hâli gören Hz. Peygamber derinden bir ah çeker. Allah, ahını kapması için Cebrail'i gönderir. Ah göklere erişirse gökleri yakacak, dokunduğu her şeyi yok edecektir. Eğer Cebrail o ahı kapmasaydı yer, gök, cennet, cehennem her yer yanardı. Hz. Peygamber oğlu İbrahim'i çağırır, konuklarının gelip onu istediğini söyler.

Baba-oğul evlerine gelir. İbrahim, Azrail'i görünce korkudan titremeye başlar. Babasına konuğun kim olduğunu sorar. Babası ona gelen kişinin dünyaya her geleni toprağa gönderen olduğunu söyler. İbrahim gelenin Azrail olduğunu anlar. İbrahim, babasından Azrail'in kendisine biraz izin vermesini ister. Okula gidecek, hocası ve arkadaşlarından helallik dileyecektir. İbrahim okula gider, arkadaşlarına olanları anlatır, helallik diler. Tüm arkadaşları ağlayarak İbrahim'i uğurlar. İbrahim eve gelir. İbrahim'in başı ağrır, başını babasının dizine koyar. Azrail, babasının dizindeyken İbrahim'in canını alır.

Medine'de halk toplanır, İbrahim'in yasını tutar. Hocası Osman, İbrahim'i yıkar. Medine halkı namazını kılar. Hz. Peygamber oğlunu kendi elleriyle mezarına koyar. İbrahim'e iki melek gelir, Rabbinin ve peygamberinin kim olduklarını sorar. İlk soruya cevap veren İbrahim ikinci soruda heyecanlanır, cevap veremez. Babası mezarının başında peygamberinin atası olduğunu hatırlatır, İbrahim cevabını verir. Telkin verme de o dönemden kalır.

Cebrail yas elbiselerini giyer, Hz. Peygamber'e gelir. Allah'ın kendisinden bir isteğinin olup olmadığını sorar. Hz. Peygamber, oğlu İbrahim'in ümmeti için kurban olduğunu, ümmetinden başka bir şey dilemediğini bildirir. Allah, ümmetini Hz. Peygamber'e bağışlar. Kişi Hak yolunda sevdiğinden

vazgeçmeyene kadar rahat bulamaz. Mersiye Hz. Peygamber'e dua ile sona erer.

Mersiye ümmeti ve oğlu arasında bir seçim yapmak zorunda kalan Hz. Peygamber'in ümmeti için oğlundan vazgeçmesini anlatır. Bu ana fikirle İslam ümmetinin, Hz. Peygamber'e karşı sevgisinin artırılması amaçlanmıştır. Hz. Peygamber, ümmetinin sevgisini oğlundan dahi üstün tutmuş, en sevdiği varlığını ümmeti için feda etmiştir. Ümmet de bu sevgiye layık olmaya çalışmalı, peygamberinin bu fedakârlığını unutmamalıdır.

5. Sonuç

Bir milletin varlığı ve geleceği geçmişinden haberdar olmasına bağlıdır. Türk kültürü çok zengin sözlü ve yazılı kaynaklara sahiptir. Sözlü gelenek derleme faaliyetleriyle unutulmaktan kurtulmaya çalışılmaktadır. Halk biliminin en önemli kaynaklarından birini sözlü kaynaklar oluşturmaktadır. Ancak sözlü kaynaklarda yer almayan, ulaşılamayan, haberdar olunamayan kültür unsurlarının yazılı kaynaklarda bulunduğu ve yazılı kaynakların da bu bakımdan çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

Son dönemlerde halk bilimi çalışmalarının özellikle bağlamsal kuramlarla beraber sözlü geleneğe yöneldiği/yoğunlaştığı görülmektedir. Yeni yaklaşımlarla halk bilimi ürünlerinin incelenmesi hayati önem taşımaktadır. Bununla beraber sahada ulaşılamayan bazı ürünler, yazılı kaynaklarda incelenmeyi beklemektedir. Yazılı kaynaklar içerisinde günümüz alfabesine henüz aktarılmayan el yazması eserler önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle el yazması kaynaklardan hacmi büyük olanların incelemelerde yoğun biçimde kullanıldığı görülmektedir.

Bir veya birkaç sayfadan oluşan halk bilimi ürünlerinin ya varlığından haberdar olunmamakta ya da incelemeye değer görülmemektedir. Yüzlerce sayfalık hikâye, destan, fıkra, masal metinleri üzerinde yapılan yoğun çalışmalar faydalı olmakla beraber eksiktir. Halk kültürünün küçük hacimli ürünlerinin tespiti ve incelenmesi önem taşımaktadır. Bu küçük hacimli ürünler çoğu zaman ya kayda alınmamakta ya da farklı isimlerin içerisinde kaybolmaktadır. Bu durum el yazması eserlerin uzmanlar tarafından dikkatli bir incelemeye tabi tutulmasını, çok sayıda metnin bir araya getirilmesiyle meydana gelen bu eserlerin hangi konuları içerdiği, hangi konunun hangi varaklar arasında bulunduğu, yazar veya müstensihinin kim olduğunun tespitini zorunlu kılmaktadır.

Hz. Muhammed'in (sav.) oğlu İbrahim hakkında yazılan mesnevi de hacim bakımından kısa olan ürünlerden biridir. Mesnevi kayıtlarda peygamber olan Hz. İbrahim veya ünlü mutasavvıf İbrahim bin Edhem adına kayıtlı görülmektedir. Bu yüzden özel bir araştırma yapılmadan varlığının farkına va-

rılması mümkün değildir. Türk kültür ürünlerinin bulunması, tesadüflere bırakılmayacak kadar önemlidir. Bu konuda iki husus önem taşımaktadır: Öncelikle halk biliminde/kültüründe yazılı kaynaklara bakışın değiştirilmesi, temel kaynaklar olan sözlü kaynaklar gibi değerli olduğunun farkına varılması ve gün yüzüne çıkmamış binlerce ürünün bu kaynaklardan bulunup incelenmesi gerekmektedir. İkinci önemli husus da el yazma kaynaklar arasında incelemeye değer görülmemen, en azından geniş hacimlileri kadar önemsenmeyen, küçük hacimli ürünlerin bulunup incelenmesidir. Bu tür ürünlerin tespiti için de tüm el yazması kaynakların için uzmanlarınca tekrar incelenmesi ve ayrıntılı bibliyografyalarının yapılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Elçin, Şükrü. (2004); *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Güzel, Abdurrahman. (2006); *Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list> (Erişim Tarihi: Aralık 2019).
- İsen, Mustafa. (2004). "Mersiye-Türk Edebiyatı." *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 29. s. 218-219, Ankara.
- Kaya, Doğan. (1999); *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Köprülü, M. Fuad. (2004); *Edebiyat Araştırmaları I*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Pala, İskender. (1995); *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şenel, Süleyman. (1988); "Ağıt-Türk Edebiyatında Ağıt." *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 1, s. 472-473, İstanbul.
- Toprak, M. Faruk. (2004); "Mersiye." *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 29.. 215-217, Ankara.
- Uludağ, Süleyman. (1988). "Ağıt." *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 1, 470-472, İstanbul.
- Üstün, Mahmut. (2016); *Mersiye Şiirinde İslam'ın İzleri ve Hz. Peygamber'e Yazılmış Bazı Mersiyeler*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zavotçu, Gencay. (1999); "Mersiyenin Tarihçesi Hakkında." *A.Ü. Türkiyat Araştırması Enstitüsü Dergisi*, 13, 169-173.

EK:1

Haz[â] Dâstân-ı İbrâhîm⁵
Bismillâhirrahmanirrahîm⁶

Başlayalım söze bismillah ile
Turıçalum dün ü gün Allah ile⁷

Hak Ta‘âla sabır ider bu⁸ işlere⁹
Hem sabırluk ol virür kalmışlara¹⁰

Bu ne dertdür¹¹ bu ne hasret bu ne âh
Kim¹² bize vasıl¹³ eyledün ey pâdişâh

Biraz vasıl eyledin bu ölümü
İşi güci âh idip olur deli¹⁴

Dünyâda¹⁵ ölüm¹⁶ yeli¹⁷ durmaz eser
Ey nice anaların bağrın keser

Ey nice¹⁸ anaların¹⁹ geçdi günü²⁰
Girmede²¹ kulağma oğlı üni

Eydür²² kardaşı kardaşdan²³ ölüm
Derdile firâğıla ider zulüm²⁴

Hem²⁵ ayırır ey²⁶ nice yârenleri
Birbirine toğrı yol²⁷ varanları²⁸

Toldı hem²⁹ toprak içinde yüzleri³⁰
Dün gibi geçdi³¹ dâ‘im gündüzleri³²

Ne yeğit kodı³³ bu ölüm ne koca³⁴
Ne beği kodı ne yohsul ve³⁵ ne hoca³⁶

Yüz bin yigirmi dört peygamberi
Bu ecel şerbeti içdi ani³⁷

Kamusu birdür ana iy dîn³⁸ eri
Vir salavât anıcağ³⁹ peygamberi

‘Âlemün⁴⁰ fahrı Muhammed Mustafa
Ol dahi gördi bu derdi⁴¹ ey safâ

Bir ‘ayâl virmişidi ol⁴² kerîm
Hüsni yavlak hübidî adı İbrâhîm⁴³

Yûsuf’un hüsni yüzinde⁴⁴ hâlidî
Dâvud avâzi⁴⁵ lâlidi⁴⁶

25 . C: ölüm

26 . C: -

27 . C: -

28 . A: -, B: +, C: +

29 . B: soluban

30 . B: içre ak yüzleri, C: Soluban toprakda
yatar yüzleri

31 . B: dün ü gice geçe

32 . C: Dün gün geçer güzdüzleri

33 . B: yeğit bilür

34 . C: Ne oğlâ[n] der ne yeğit der ne koca

35 . B: Ne yohsul bilür bu ölüm

36 . C: Ne yohsul bildi bu ölüm ne hoca

37 . B: -, C: -

38 . B: eyâ dîn

39 . B: şâz kıl, C: şâzi kıl

40 . B: el gün

41 . C: ölümü

42 . B: ana, C: ana

43 . C: Halk-ı hûyî hübdî gökçek nedim

44 . C: -

45 . C: avâzi katında

46 . B: -

5. B: Hazâ Kitâb-ı Dâstân-ı İbrâhîm,
C: İbrâhîm Destânı

6. C: -

7. A: -, B: -, C: +

8. B: her

9. C: Ey Çalab sensin bu işe sabır itdün

10. C: Hem sabırluk sen virürsin kalmışa

11. C: firkat

12. C: -

13. B: vasıl

14. A: -, B: -, C: +

15. C: dünyâdan

16. B: ecel

17. C: acısı

18. C: nicelerin

19. C: -

20. B: cânı

21. B: girürü

22. B: ey nice, C: ey nice

23. C: kardaşdan kardaşı

24. B: Ayırır derd ü firâkile ölüm, C:
Ayırır firakile ölüm

Hüsni yavlak hûb-ı halkı⁴⁷ ber-kemâl
Hem Muhammed oğlu hem sâhib-i cemâl⁴⁸

İbrâhîm'i severidi Mustafa
Gör ki neyler ana çarh-ı bî-vefâ⁴⁹

İbrâhîm'i Kurân'a⁵⁰ virmişidi
Oldahi Kurân'ı öğrenmişidi⁵¹

İbrâhîm'in üstâdi⁵² 'Osmân'idi
Ol hayâ issi 'aceb sultânidi

İbrâhîm'i severidi⁵³ ol⁵⁴ resûl
Kamu tonın⁵⁵ düzmişidi bir⁵⁶usûl

Mustafa'nun gönli içinde tamâm
İbrâhîm'ün sevgüsü düşmiş makâ⁵⁷

İrdi on dört yaşına çün⁵⁸ İbrâhîm
Gör ki⁵⁹ neyler anunıla⁶⁰ ol⁶¹ kerîm⁶²

Kimse oğul acısın⁶³ görmesün
Kimseye⁶⁴ 'ayâl ölümün⁶⁵ virmesün⁶⁶

Bir gün evde otururdu⁶⁷ Mustafa
Gör ki neyler ana çarh-ı bî-vefâ

'Azrâ' il girdi kapudan içerü
Resûle virdi selâm geldi⁶⁸ ilerü⁶⁹

Yâ resûlullah Çalab⁷⁰ kıldı selâm
Hem⁷¹ selâmile dedi⁷² birkaç kelâm⁷³

Bir gönüle iki sevgü sığmaya
Allah emrin hiç kimseye sanmaya⁷⁴

İbrâhîm'i severise Mustafâ
Ümmetüne itmesün⁷⁵ mehr-i⁷⁶ vefâ

Ümmetine⁷⁷ ne dilersem⁷⁸ işleyem
Kim ana İbrâhîm'i bağışlayam

İbrâhîm'i⁷⁹ severisen⁸⁰ şeksüzün
Görmeyiser ümmetinün⁸¹ yüzün

Kangısı⁸² dilerise kıl sun kabûl⁸³
Hak⁸⁴ böyle buyurdu yâ resûl

Mustafâ'dur⁸⁵ ümmetüm gerek bana
Kurbân olsun ma'sûm⁸⁶ İbrâhîm ana⁸⁷

Ümmetimden yüzümü döndürmeyem
Dinümün çırâğın⁸⁸ söyündürmeyem⁸⁹

47. B: hûbdî kerîm
48. C: -
49. B: -, C: -
50. B: mektebe, C: mektebe
51. C: hatm itmişidi
52. C: -
53. B: severidi İbrâhîm'i, C: severidi İbrâhîm'i
54. C: -
55. B: nesnesin, C: nesnesi
56. C: -
57. B: -, C: -
58. B: on dört yaşına irmişdi, C: on dört yaşına giricek
59. B: görse
60. C: ana takdîr-i
61. C: -
62. B: kadîm
63. B: ölümünü
64. C: kimse
65. B: acısın, C: acısın
66. B: dirmesin, C: görmesin
67. C: otururken

68. B: orda
69. B: durdu
70. B: Çalub
71. C: -
72. C: dedi hem
73. B: Hem selâmile asânlılar tamâm
74. B: -, C: -
75. B: kıl sun, C: kıl sun
76. B: meyl-i, C: meyl-i
77. C: bunların
78. B: Ne dilersem ben bulara
79. B: ümmetünü, C: ümmetini
80. B: severise, C: severise
81. B: oğlı İbrâhîm, C: oğlu İbrâhîm
82. C: kangısın
83. B: Kangısın diler isen sen kabûl
84. B: Hak Çalab, C: Hak Çalab
85. B: Resûl eydür, C: Resûl eydür
86. B: oğlum, C: oğlum
87. C: sana
88. B: çırâğın, C: çırâğın
89. B: söndürmeyem

‘Azrâ‘il eydür kim⁹⁰ vakit oldu tamâm
Kim gelem⁹¹ İbrâhîm‘ün⁹² cânın alam

Hocasından bunı⁹³ getürvir⁹⁴
Hak Çalab⁹⁵ buyurdi bu işi⁹⁶ bitürvir⁹⁷

Mustafâ durdı yerinden⁹⁸ ağladı⁹⁹
İbrâhîm derdi ciğerin¹⁰⁰ tağladı¹⁰¹

Kim bilün irdi ecel
‘Ömrinün takdîrini derdi ecel¹⁰²

Eydür kim¹⁰³ gönlüm yemişi İbrâhîm
Gör ne yazdı¹⁰⁴ sana takdîr-i kadîm

Yürüdi¹⁰⁵ mektebe¹⁰⁶ erdi¹⁰⁷ Mustafâ
Bir ‘alâmet gördi andan¹⁰⁸ ey¹⁰⁹ safâ

İbrâhîm Kurân okurdi meğer
Gökyüzün¹¹⁰ dutmuşıdı¹¹¹ ferîştehler¹¹²

Anı gördi Mustafa eyledi âh
Kim¹¹³ ‘ayâl derdi¹¹⁴ düşvâr ey¹¹⁵ pâdişâh

Çalab Hak Cebrâ‘il¹¹⁶ kıldı hitâb¹¹⁷
Kim¹¹⁸ iriş resülün¹¹⁹ âhını¹²⁰ kap¹²¹

Göklerüme çıkarısa yandurur
Her ne¹²² uğrarısa göyündürür

Cebrâ‘il¹²³ kapmasa ol âhı¹²⁴ ‘amu¹²⁵
Yanardı yer ü gök uçmak tamu

Yedi kez mekteb yolına¹²⁶ tolanur¹²⁷
Gözyaşıla¹²⁸ sokakları¹²⁹ sulanur

Geldi resül mektebün¹³⁰ kapusına
Çıkdı bir oğlan resülün¹³¹ tapusına

Resül eydür oğlana kanı¹³² İbrâhîm¹³³
Şimdi ne işdedir benüm¹³⁴ brâhîm

Oğlan eydür Kurân okurdi¹³⁵ nâgâh¹³⁶
Başum ağırıdı ve eyitdi âh¹³⁷

Resül eydür yatmasun ol¹³⁸ içeri
Tiz anı okuyuvir¹³⁹ gelsün berü¹⁴⁰

90. B: ki, C: ki
91. C: yâ resûlallah
92. B: İbrâhîm’in yâ resûl
93. B: Duravarı İbrâhîm’i
94. C: Üstâzından ben anı getüreyim
95. B: -, C: -
96. C: anı
97. C: bitüreyim
98. B: bunda
99. B: ağlayu, C: ağlayu
100. C: yüreğün
101. B: İbrâhîm derdinden yüreği tağla
yu, C: tağlayu
102. B: -, C: -
103. B: iy, C: ey
104. B: ne tiz irdi, C: ki tez erdi
105. C: giderken
106. B: mekteb, C: mekteb
107. B: yoluna, C: yolına
108. B: anda, C: anda
109. B: ol
110. C: gökyüzi
111. C: tutmuş
112. C: ferîştehler meyer
113. C: -

114. B: derdine, C: derdine
115. B: düşer
116. B: Hak Çalab Cebrâ‘il’e
117. C: Hak Çalab Cebrâ‘il’e emir eyledi
118. B: tiz, C: tiz
119. B: Mustafâ’nın C: Muhammed’in
120. C: ahın
121. C: kap dedi
122. B: neye, C: neye
123. B: ol âhı
124. B: Cebrâ‘il
125. C: Cebrâ‘il âhını tutmasa ‘amû
126. B: yolunu
127. C: Vardı resül mekteb kapusını tola-
nır
128. C: gözyaşından
129. B: ol sokaklar
130. C: mekteb
131. B: resûl, C: anın
132. B: kim, C: kim
133. B: oğlanım, C: ey cânım
134. B: oğlum, C: -
135. C: okur
136. B: âgâh, C: nâgihân
137. B: Başım ağırır deyü yatdı nâgâh, C:
Başım ağırır deyü yatdı ey şâh

Girdi oğlan dedi¹⁴¹ kim yâ İbrâhîm¹⁴²
Biz kamu yohsul sen bay İbrâhîm

Ol Muhammed âline ey yüzi arı¹⁴³
Mü‘minün dîn¹⁴⁴ yolında rehberi¹⁴⁵

Ol¹⁴⁶ okuyugeldi seni taşra tur¹⁴⁷
Kim yüzünün şu‘lesi¹⁴⁸ arşa¹⁴⁹ urur

İbrâhîm eydür hâl nice kim binâ¹⁵⁰
Oğlunu isteyügelmiş¹⁵¹ ata¹⁵²

Çıkayım¹⁵³ görklü¹⁵⁴ yüzün göreyim¹⁵⁵
Cânımı dilerise¹⁵⁶ kurbân¹⁵⁷ vireyim

Çıkdı gördi atası taşra¹⁵⁸ turur¹⁵⁹
Tapu kıldı ‘izzetile yüz urur¹⁶⁰

Eydür baba¹⁶¹ nite oldı ‘aceb
Kim beni isteyü¹⁶² kıldun taleb

-
138. B: gir
139. B: Anı bana okugıl
140. C: Geldi ana kim taşra gelsün berü
141. C: eydür
142. B: Girdi içeri oğlan eydür İbrâhîm
143. B: Atan ki sâdik gönli arı, C: Ol atan
sâhib-i cân-ı dîn eri
144. B: dîni
145. C: Enbiyânın evliyânın serveri
146. C: -
147. B: Okuyugelmiş beni taşra durur, C:
turur.
148. B: purtarı, C: nûri
149. C: ferşe berk
150. B: İbrâhîm eydür nite oldı safâ,
C: İbrâhîm eydür ‘aceb oldı nete
151. C: isteyügelmişdir
152. B: Oğlunu isteyügeldi Mustafâ
153. B: çıkayın, C: çıkayın
154. B: şol ay,
155. B: yüzünü, C: yüzü
156. B: isterse, C: kurbân
157. C: dilerise
158. C: karşı
159. B: durur, C: durur
160. C: Kim yüzünün nûri ‘arşa durur
161. B: yâ resûlullah, C: ey baba
162. B: isteyüben

Resûl eydür ki¹⁶³ konuk geldi eve
Kim seni isteyüben¹⁶⁴ geldim¹⁶⁵ ide¹⁶⁶

İbrâhîm ‘i aluban girdi yola
Tanrı ‘nın takdîrini gör ki¹⁶⁷ ne kıla¹⁶⁸

Resûl eydür İbrâhîm ‘e oğul¹⁶⁹ yüri
Sen¹⁷⁰ önce¹⁷¹ ey gözlerimin nûri¹⁷²

İbrâhîm eydür nite¹⁷³ revâ¹⁷⁴ ata¹⁷⁵
Oğul¹⁷⁶ ata¹⁷⁷ önünce yürümek hatâ¹⁷⁸

Resûl eydür sen teferrücsin bana
Nideyim hâlümü¹⁷⁹ dimezem sana

İkisi çünkim eve irişdiler¹⁸⁰
‘Azrâ‘il¹⁸¹ muntazırdur¹⁸² gördiler

İbrâhîm anı görüben ditredi¹⁸³
İçi korkdı¹⁸⁴ atasına söyledi

Baba¹⁸⁵ bu¹⁸⁶ ne heybetlü konuk
Göricek korkdı içüm¹⁸⁷ Tanrı tanuk

-
163. C: -
164. C: isteyü
165. C: geldi
166. A: -, B: +, C: eve
167. C: -
168. A: -, B: +, C: zavâla
169. C: kim
170. C: yürü sen
171. C: önümce
172. A: -, B: +
173. C: kim
174. C: olmaya
175. C: hata
176. C: -
177. C: atanın
178. A: -, B: +, C: ata
179. B: hâlüm
180. B: İkisi çün bile eve geldiler, C: İkisi
çün eve geldiler
181. B: ‘Azrâ‘il‘i
182. C: muntazır olmuş
183. C: titredi
184. C: korkup
185. B: dedi baba, C: eydür ey baba
186. C: -
187. B: cânım, C: cânım

Resûl eydür ol¹⁸⁸ konuk kıldı¹⁸⁹ harâb
Çok sarâylar issini kıldı türâb

Nice¹⁹⁰ ak¹⁹¹ yüzleri¹⁹² eyledi¹⁹³ siyâh
Sinler¹⁹⁴ üstünde¹⁹⁵ bitürür¹⁹⁶ kiyâh¹⁹⁷

Ne sini kaldı anın ne eseri
Anun için buldı havz-ı kevseri¹⁹⁸

Her ki gele dünyâda kondı hemân¹⁹⁹
Ol konuk hiç kimseye virmez amân²⁰⁰

İbrâhîm bildi işbu²⁰¹ kişi²⁰²
'Azrâ'il'dür cân almakdur işi

İbrâhîm eydür resûl mühlet eylegil²⁰³
'Azrâ'il'den bana şefâ'at²⁰⁴ eylegil²⁰⁵

Tâ varam üstâdımın elin²⁰⁶ öpem²⁰⁷
Baş koyam²⁰⁸ sunam²⁰⁹ ayağın öpem

Dahi²¹⁰ oğlancuklar²¹¹ sebaktaşum²¹² durur
Her bir²¹³ yârum kardaşum durur²¹⁴

188. B: bu
189. B: kıldırır
190. C: ey nece
191. C: gül
192. B: yüzlüleri
193. B: kıldı, C: kıldı
194. B: hem seni C: hem sini
195. B: -
196. B: o sevende bindürdi, C: bitirdi
197. C: âh
198. A: -, B: +, C: -
199. C: Ne kâdı ne hoca der ne sultân
200. B: -
201. B: bu kez ol, C: bu
202. C: kişi kim idi
203. B: Eydür ata sen şefâ'at eylegil, C:
Eydür ata sen şefâ'at eylegil
204. B: mühlet, C: mühlet
205. B: dilegil
206. B: gönlün, C: yüzün
207. B: yapam, C: görem
208. B: koyup
209. B: önünde, C: elin
210. C: çok
211. B: çok oğlancıklar
212. C: benim eşim
213. B: biri
214. C: Kimi eşim kimi yoldaşımdurur

Cümlesin bir bir ziyâret eyleyem²¹⁵
Ellerin dutup²¹⁶ helâllik dileyem²¹⁷

Mühlet alup²¹⁸ mektebe geldi girü
Gözleri yaş²¹⁹ toldı²²⁰ girdi²²¹ içeri²²²

Oğlancuklar²²³ kamusu geldiler²²⁴
Geldiler²²⁵ katına²²⁶ hâlin²²⁷ sordılar

Bizüm²²⁸ tatlu yârimüz nedür²²⁹ hâlin²³⁰
Nice²³¹ oldı bize eyit²³² ahvâlin²³³

İbrâhîm eydür elvidâ²³⁴ eylen²³⁵ bizi²³⁶
Görmiyeserem ben ırak sizi²³⁷

Yüreğüm yandı ve göyendi benüm²³⁸
Aranıza geçdi uş 'ömrüm benüm²³⁹

215. C: Dilim ile bir 'özür dileyim
216. B: tutup
217. C: Hem bunlardan 'özürlük dileyim
218. C: aldı
219. C: kan yaşıla
220. B: yaşıla
221. C: girü
222. C: -
223. B: ol oğlancıklar, C: ol oğlancıklar
224. C: gördiler
225. B: İbrâhîm'in, C: nedir
226. B: kendi, C: -
227. C: ahvâlin deyüben
228. B: ey bizim, C: ey bizim
229. B: -, C: -
230. B: ahvâlin, C: ahvâlin
231. B: nite
232. B: eyitgil, C: digil
233. B: hâlin, C: hâlin
234. C: veda'
235. C: idin
236. B: İbrâhîm eydür hele durun beri
237. B: Kim dahi göriseserem ben sizi, C:
Bir dahi görmeyeserem ben sizi
238. B: Yüreğim yandı eridi şu tenim, C:
Göreyim gelin yandı tenüm
239. B: 'Ömrüm az oldı aranızda benim,
C: Aranızda az imiş 'ömrüm benüm

Dükelüsi kaçdı hem ağladı²⁴⁰
Ellerin tutup²⁴¹ helâllik diledi²⁴²

Helâl eylen²⁴³ ey mekteb²⁴⁴ oğlanları
Ecel irdükde öldürür sultânları²⁴⁵

Kim²⁴⁶ beni unutmanız öldi deyi²⁴⁷
Aramuzda²⁴⁸ gül gibi²⁴⁹ soldı deyi

Ol oğlancıklar kamu ağlaşdılar
İbrâhîm'in ayağına düşdiler²⁵⁰

Hasretile zârıla dir²⁵¹ İbrâhîm²⁵²
Sizi bağışlasun ol kerîm²⁵³

Anda irdi bu âyet gâfilün²⁵⁴
Okudılar²⁵⁵ innâ ileyhi râci'ün²⁵⁶

Gönderdiler İbrâhîm'i zârıla²⁵⁷
Kıldılar her biri bir yârıla²⁵⁸

Gördiler²⁵⁹ kim²⁶⁰ geldi getmiş kuvveti
Erişmiş²⁶¹ ana ölümün²⁶² heybeti²⁶³

240. B: Dükelinin boynun meyildi,
C: Cümlesinin kaçdı boynun meyildi
241. B: alup, C: öpüp
242. C: eyledi
243. B: idin
244. B: âdem
245. B: İrse ecel ayırır sultânları
246. B: siz
247. B: sayu
248. B: düşdi yire, C: -
249. B: yüzi, C: gibi düşdi yere
250. A: -, B: +
251. C: kıldı
252. B: Hasretile zârı kıldılar 'azîm,
C: nedîm
253. B: N'ola bağışlasa seni ol kadîm,
C: Kim seni bize bağışlasa kerîm
254. C: Bu âyet anda irişdi gâfilün
255. C: okudu
256. B: -
257. B: İbrâhîm'i getürdiler efgânıla,
C: Bilüben gönderdiler zarıla
258. B: Her birisi kaldı kendü yârıla,
C: Kıldı bunlar her biri yârıla

Yalnız evlerine geldi girü
Gözleri yaşıla girdi içerü²⁶⁴

Mustafâ eydür kim²⁶⁵ n'oldı sana
İbrâhîm eydür ecel irdi bana

Başum ağrıdı²⁶⁶ benim²⁶⁷ görklü²⁶⁸ babam²⁶⁹
Dizünü²⁷⁰ yastasuvir²⁷¹ yatam

Dizini²⁷² yastadı²⁷³ bildi hâlini
Eline aldı atası²⁷⁴ elini

'Azrâ'il çün işâret eyledi²⁷⁵
İbrâhîm'ün cânın almak diledi²⁷⁶

'Azrâ'il oturdığı yerden turur²⁷⁷
İbrâhîm korkuban²⁷⁸ atasına²⁷⁹ sığınur²⁸⁰

Resûl²⁸¹ eydür n'oldın²⁸² ey²⁸³ cânım cânı
Korkuban bana sığındun²⁸⁴ ya'ni²⁸⁵

259. C: evlerine
260. C: -
261. C: erişmişdi
262. C: ölüm
263. B: -
264. A: -, B: +, C: +
265. B: oğul, C: ki
266. B: ağrır, C: ağırır
267. C: ey benim
268. B: görklüm
269. B: atam, C: atam
270. C: dizini bir lahza
271. B: yastası bir lahza, C: yaslayam
272. C: yaslandı dizini
273. C: -
274. B: resûl oğlu, C: İbrâhîm'in
275. B: 'Azrâ'il'e işâret etdi resûl,
C: 'Azrâ'il'e itdi işâret resûl
276. B: İbrâhîm'in cânın algıl yâ resûl,
C: İbrâhîm'in cânını algıl usûl
277. B: 'Azrâ'il dahi çün yerinde durur
278. B: korkar
279. B: resûle
280. C: -
281. C: 'Azrâ'il
282. B: -, C: -
283. B: ey benim, C: ey benim
284. B: sığınursun, C: sığınırısın
285. C: ani

İbrâhîm eydür baba²⁸⁶ anuniçün
Korkaram baba²⁸⁷ senün cânım²⁸⁸ için²⁸⁹

Çün ölürem bâri yüzün göreyim
Hem²⁹⁰ senün kokun alup²⁹¹ cânım²⁹² vireyin²⁹³

Hakk'a teslîm eyledi oldem cân²⁹⁴
Ata dizinde virdi cânım²⁹⁵

'Ayâlin²⁹⁶ terk idi²⁹⁷ ol²⁹⁸ seniniçün
Vir salavât sen dahi anniçün

Medîne halkı²⁹⁹ tamâm³⁰⁰ geldiler
İbrâhîm için³⁰¹ ağır³⁰² yas dutdılar³⁰³

Ol Ebûbekir 'Ömer 'Osmân 'Alî
Nağrayana³⁰⁴ geldiler³⁰⁵ cümle velî

Mustafâ'dur³⁰⁶ 'Osmân'a ey yâr
İbrâhîm'i yu³⁰⁷ dahi³⁰⁸ tonına sar

İbrâhîm'i ortaya getürdiler
Yudî 'Osmân ki³⁰⁹ temîz getürdiler³¹⁰

286. C: ki ben
287. C: vallah ben
288. C: -
289. B: Korkmadım billah senin cânın için
290. C: -
291. C: ki
292. B: cân
293. B: vireyim
294. B: 'Azrâ'il kabz etmeğe durdı anı,
C: 'Azrâ'il kabz etmeye turdı anı
295. B: Atasına sığınup virdi cânı, C:
Atasına sığınup virdi cânı
296. B: oğlunu, C: oğlını
297. B: eyleyüp, C: eyledi
298. B: -
299. C: kavmi
300. B: tamâmen, C: tamâmen
301. C: çün
302. B: 'azîm
303. B: dediler, C: tutdılar
304. B: görmeğe, C: -
305. B: geldi anı, C: geldiler götürmeye
306. B: Mustafâ buyurdı, C: Mustafa
buyurdı
307. B: sen yuyup, C: sen yuyup
308. B: -, C: -
309. C: -
310. B: Ahiret menziline getürdiler

Medîne halkı³¹¹ namâzın kıldılar
Her biri bin³¹² hürmet³¹³ buldılar³¹⁴

Mustafâ kendü eliyle anı
Sine³¹⁵ kodı ey benim³¹⁶ cânım cânı

Çün namâzın kıldılar³¹⁷ getürdiler
Âhiret menziline yitürdiler³¹⁸

Mustafa kendi eli birle anı
Kabrine indirdi cânım canı³¹⁹

Ol³²⁰ sâ'at iki ferîşteh geldiler
İbrâhîm'e gör ne su'âl itdiler³²¹

Şöyle dir birisi men rabbüke³²²
Ve³²³ birisi eydür vemâ nebiyyüke

İbrâhîm eydür kim³²⁴ Tanrı oldurur
Rahmetidür³²⁵ yâ³²⁶ fazlı buldurur

Bir su'âl yine düben sordılar³²⁷
İbrâhîm'e bu sözi³²⁸ söylediler³²⁹

Kim³³⁰ senün peygamberün kimdür³³¹ 'aceb
Tanrı'ya ne dinde eyledün taleb³³²

311. C: kavmi
312. C: bunca
313. C: sevâblar
314. B: -
315. B: hakkına, C: kabrine
316. B: eyâ, C: indirdi
317. B: kılup, C: kıluban
318. B: 'Osmân yudî ki temiz getürdiler
319. A: -, B: -, C: +
320. B: şol, C: şol
321. B: sordılar, C: İbrâhîm'e bu su'âli
sordılar
322. B: Birisi eydür eyâ men rabbüke, C:
Birisi dedi men rabbüke
323. B: -, C: -
324. B: -, C: -
325. B: rahmeti deryâ, C: rahmet eyler
326. B: vü, C: dahi
327. B: İkileyin bir su'âl eylediler, C: Ye-
nileyin bir su'âl sordılar
328. C: su'âli
329. C: didiler
330. B: bu, C: ol
331. C: kim
332. C: Tanrı seni kimden eyledi taleb

İbrâhîm'ün dili dutuldu söyleye³³³
Kim benim peygamberüm atamdur deye³³⁴

Mustafâ geldi³³⁵ ilerü³³⁶ söyledi
Kim benim peygamberüm atamdur didi³³⁷

Dedi cânım cânı tez söylegil³³⁸
Benim³³⁹ peygamberim atamdır³⁴⁰ digil³⁴¹

İbrâhîm eydür benim peygamberüm
'Âlemün fahrı atamdur zâhîrüm³⁴²

Telkîn ol vaktinden virildi hem bize³⁴³
Bu³⁴⁴ kitâbdan³⁴⁵ işidüp³⁴⁶ virüz³⁴⁷ size

Belki sirâce'l-kulüb dirler ol kitâb
Andan açıldı bize işbu hisâb³⁴⁸

Çünkü İbrâhîm'ün işi oldı tamâm³⁴⁹
Cebrâ'il okudu³⁵⁰ geldi³⁵¹ ve's-selâm³⁵²

Cebrâ'il hem³⁵³ yas tonın³⁵⁴ geymiş kara
Hak selâmın degüre³⁵⁵ peygambere

333. B: İbrâhîm tutuldu söyleyemedi,
C: İbrâhîm tutıldı hiç söylenmedi
334. B: Peygamberim atamdır diyemedi,
C: Peygamberimdir atam deyemedi
335. B: anladı, C: -
336. C: ilerü geldi
337. B: Taşradan oğluna telkîn eyledi, C:
Taşradan oğluna telkîn eyledi
338. C: Ey benim cânım cânı söylegil
339. C: bunlara
340. C: atam
341. A: -, B: +
342. B: benim, C: haberim
343. B: Telkîn ol günden berü kaldı bize,
C: Telkîn ol vakitden kaldı bize
344. C: bir
345. B: kitâblardan
346. C: okuyup
347. B: diriz, C: -
348. B: -, C: Sirâcü'l-kulüb demişler
bu kitâb/Ana açıldı bize bu feth-i bâb
349. B: Çün du'â kıldılar iş oldı tamâm
350. B: geldi
351. B: resûle
352. C: -

Ne dilerise dilesün Hak³⁵⁶ Çalab
Dileğün³⁵⁷ ne³⁵⁸ ise eylegil³⁵⁹ taleb

Resûl eydür ümmetim gerek bana
Hak Ta'âla anları virsün bana³⁶⁰

Resûleydür kurbân olsun³⁶¹ İbrâhîm³⁶²
Ümmetüm³⁶³ bağışlasun bana³⁶⁴ ol³⁶⁵ kerîm³⁶⁶

Mustafa lutf-ı kerem işledi³⁶⁷
Hüdâ ümmetin ana bağışladı³⁶⁸

Sevdüğün terk itmeyince bir³⁶⁹ âdem
Sevdüğü katında bulmaz ol râhem³⁷⁰

Kimseye³⁷¹ kalmadı³⁷² dünyâ³⁷³ ey yiğit
Sana dahi kalmayısar key eşit³⁷⁴

Sen dahi sevdüğü³⁷⁵ terk eylegil
Hak yolına varını sarf eylegil³⁷⁶

Bes bilesin ir dürlük gerek
Dostıla buluşmağa birlik gerek³⁷⁷

353. B: -, C: -
354. B: tonların, C: tonunı
355. C: deridi
356. B: dedi, C: der Hak
357. B: dileği, C: dileği
358. B: her ne
359. B: kılusun, C: kılusun
360. A: -, B: +, C: -
361. B: -
362. B: İbrâhîm ana
363. B: 'âsi ümmetim, C: 'âsi ümmetim
364. C: -
365. B: -, C: -
366. B: -
367. B: Ol kerîm anunıla işledi, C: Andan
ol kerîm lutf işledi
368. B: Ümmetimi ol bana bağışladı, C:
Mustafa'ya ümmetin bağışladı
369. B: ey
370. B: Sevdüğün kana bulasın ey âdem
371. B: kimse
372. B: kalmaz
373. B: bu dünyâda
374. B: Geçisersdir dünyâdan dahi işit, C: -
375. B: sevdüğünü
376. B: Ahiret menzîlini berk eylegil, C: -
377. B: -, C: -

Mustafa'nun cânına vir salavât
Kim tamu dibinde kalmaya son ebed³⁷⁸

Yâ ilahî bize lutfi işlegil
Mustafa yüzi suyına bağışlagil³⁷⁹

Yâ ilahî toğru yoldan ayırmagil
Mustafa'dan sen bizi ayırmagil³⁸⁰

Eyitdüm oldı dâsîtân yere
Vir salavât 'ışkıla peygambere³⁸¹

Ol resûl 'aşkına hanım oldı kelâm
Vir salavât Mustafâ'ya ve's-selâm³⁸²

Fâ'ilât Fâ'ilât Fâ'ilât³⁸³
Âhiret gerekise dünyânı sat³⁸⁴

Ger seversen Muhammed'i
Vir salavât ey Muhammed ümmeti³⁸⁵

³⁸⁶Bu yerlerden du'â-yı isti'ânet
Senin lutfınla fazlından gâyet

Deyenler bu du'â hakkında amîn
Cihân âfetlerinden olsun emîn

Okuyanı dinleyeni yazanı
Dinleyeni yazanı rahmetünile yâ ganî

378. B: -, C: -

379. B: -, C: -

380. B: -, C: -

381. B: -, C: -

382. A: -, B: +, C: -

383. B: Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilât, C:
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilât

384.B: Vir salavât Mustafâ'ya kâinât, C:
Söz dükendi bâkiyâtü's-sâlihât

385. B: -

386.Bundan sonraki üç beyit sadece C'de
bulunmaktadır.